

19. YÜZYIL ORTALARINDA BALKANLARDA BİR OSMANLI KASABASININ SOSYO-EKONOMİK YAPISI: VULÇITRIN

Socio-Economical Structure of an Ottoman Town in Balkans in the Mid-19th Century:
Vushtrri/Vuçitrn

İsmail ARSLAN*

ÖZET

19. yüzyıl Osmanlı dünyasının anlaşılmasında ve Osmanlı taşrasının sosyo-ekonomik yapısının ortaya konulmasında Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde bulunan temettuat defterleri koleksiyonu araştırmacılara çok önemli veriler sunmaktadır. İmparatorlukta Tanzimat'la birlikte başlatılan devletin yapısına yeniden nizam verme faaliyetlerinin iktisadi anlamda yansımaları olan bu kayıtlar, tutulduğu bölgenin makro ve mikro düzeyde sosyo-ekonomik kompozisyonunu çıkarmanın yanında; Osmanlı taşrasının ayrıntılı bilgilerini ihtiva etmekte ve Osmanlı taşrasını çözümlenmeye yönelik çalışmalar için önemli istatistikî verileri kapsamaktadır. Bu çalışmada, kayıtların tutulduğu dönemde Üsküp Eyaleti'nin Priştine Kaymakamlığı'na bağlı olan nefsi-i Vulçitrin'in, yani Vulçitrin kaza merkezinin, temettuat kayıtları ışığında soyo-ekonomik yapısı ortaya konulmuştur. Çalışmada, kasabanın coğrafi konumu hakkında kısa bir bilgi verildiği gibi; Vulçitrin adının anlamı, kasabadaki mahalle ve hane sayısı, nüfusun etnik ve mesleki yapısı, kasabanın mimari eserleri ve günümüzdeki durumlarına ilişkin bir değerlendirme yapılmıştır. Ayrıca 16. yüzyılda Rumeli Beylerbeyliği içinde bir sancaktan, 19. yüzyıl sonlarında Kosova Vilayeti içinde bir kaza konumuna gelen Vulçitrin'in bu süre içindeki idari ve demografik yapısı ile kasabanın mahallelerinin durumundaki değişim de ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Balkanlar, Vulçitrin, Sosyo-Ekonomik Yapı, Etnik ve Mesleki Yapı, Mimari.

ABSTRACT

The temettuat registers collections in Prime Ministerial Ottoman Archives provide significant data for the researchers in understanding the 19th Century Ottoman world and revealing socio-economic structure of the Empire. These registers are economic reflections of reconstructing activities of the state structure started with

* Yrd. Doç. Dr., Balıkesir Üniversitesi, Necatibey Eğitim Fakültesi, Tarih Eğitimi Anabilim Dalı, 10100 Balıkesir, e-mail: iarslan2000@gmail.com.

Tanzimat and provide relevant region's micro and macro socio-economic picture and include the most detailed and important economic data of the Ottoman lands, thus enabling researchers to analyze the countryside. This study, in the light of temettuat registers, aims to reveal the socio-economic structure of Vushtrri/Vuçitrn, which was a town under Prishtine Kaimakamship of the Skopje Province when the registers were recorded. After a short description of geographic position, an assessment on the number of neighbor-hoods and households, ethnic and vocational distribution of the population, architectural monuments of the town and their condition today is given. Besides, changes in administrative and demographic structure of Vushtrri/Vuçitrn during the late 19th Century when the town gained status of Kaza within the Kosovo Province is analyzed.

Keywords: *Balkans, Vushtrri/Vuçitrn, Socio-Economic Structure, Ethnic and Vocational Structure, Architecture.*

Tarihsel dönemlerden bu yana Dardania Krallığı'nın, Roma İmparatorluğu'nun ve Roma'nın 395'de ikiye ayrılmasından sonra Doğu Roma İmparatorluğu'nun, Avarların ve Slavların hâkimiyetinde kalan Kosova, 10. yüzyıldan itibaren Sırp, Bulgarlar, Arnavutlar ve Bizanslılar arasında zaman zaman el değiştirdi. 1380'lerden itibaren Osmanlı akınlarına maruz kalan Kosova bölgesi, Sırp Kralı Lazar'ın öncülüğünde oluşturulan müttefik kuvvetlerin 1389 Kosova Savaşı'nda yenilmesiyle birlikte Osmanlı hâkimiyetine girdi. Sırp'ların dışında, Macar Kralı Hunyadi Yanoş önderliğindeki müttefik haçlı güçleriyle yapılan 1444 II. Kosova Savaşı'yla birlikte Kosova sahrasının kuzey sınırlarını oluşturan Vulçitrin yöresi haricindeki bütün Kosova toprakları Osmanlıların eline geçti. Fatih Sultan Mehmet döneminde 1455 yılında Kosova'nın tamamının Osmanlı idaresine girmesiyle birlikte bölgede beş yüz yıl sürecek olan Osmanlı hâkimiyeti başladı.¹

Tapu tahrir defterlerinden takip edilebildiği kadarıyla; Kosova'da Rumeli Beylerbeyliği'ne bağlı olarak 1462 yılında kurulan ilk sancak Vulçitrin Sancağı'dır. H.892/M.1487 tarihli tahrir defterine göre de Vulçitrin'in merkezi olduğu sancak, Kosova bölgesinin önemli bir kısmının içine almaktadır. Sancakta 15. yüzyıl ortalarında 660 yerleşim yeri bulunmaktayken, yüz yıl sonra 1566 yılına gelindiğinde yerleşim yeri sayısının 1000'e ulaştığı görülmektedir.² Bu durum Osmanlı idaresinde bölgede yerleşim yeri sayısının dolayısıyla nüfusun gelişmiş olduğunu göstermektedir. Nitekim 15. yüzyılda Vulçitrin Sancağı'nda yalnız 55 Müslüman ailesi yaşamaktayken, 1566 yılına gelindiğinde ailelerin sayısının çoğaldığı ve altı Müslüman

¹ Kosova tarihi hakkında daha geniş bilgi için bkz.: Münir Aktepe, "Kosova", **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. 26, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2002, s. 216-219; aynı müellif, "Kosova", **İslam Ansiklopedisi**, C. 6, MEB Yayınları, İstanbul 1955, s. 869-876; Noel Malcolm, **Kosova Balkanları Anlamak İçin**, Çev: Özden Arıkan, Sabah Kitapları, İstanbul 1998.

² Tapu Tahrir kayıtlarına göre 16. yüzyılda Vulçitrin Sancağı'nda yerleşim yerlerinin durumu hakkında geniş bilgi için bkz.: Iljas Rexha, "Disa Vendbanime Mesjetare te Kosoves Sipas Defterit te Sanxhakut te Vushtrrise te Vitit 1566-74", **Arkivi i Kosoves**, C. XXXI-XXXII, (2004), ayrı basım, s. 29-116. Bu makaleden yararlanma fırsatı veren Ilyas Rexha'ya teşekkür ederim.

Mahallesine ulaştığı anlaşılmaktadır.³ Yüzyıl içerisinde bölgenin demografik ve dinsel yapısındaki bu değişim, sadece Anadolu'dan Balkanlar'a göçürülen Müslüman Yürüklerle açıklanamaz.⁴

Osmanlı hâkimiyetinin ilk dönemlerinde bölgenin etnik ve dini durumunda büyük bir gelişme olmazken, 16. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Vulçitrin Sancağı'nda giderek Müslüman nüfusundaki bu artışın altında yatan sebeplere baktığımızda; Anadolu'dan göçen Yürüklerin bölgeye yerleştirilmesinin yanında, daha önce Kosova'nın çeşitli yerlerinde oturmakta olan ve bölgede Osmanlı idaresi kurulduktan sonra iskân sahaları genişleyen Arnavutların etkisinin çok büyük olduğu görülmektedir.⁵

1659–1660 yıllarında Kosova Ovası'ndan geçen Evliya Çelebi Vulçitrin'dan kâgır yapı ve kiremit örtülü tek ve çift katlı evlere sahip bir sancak merkezi olarak bahsetmektedir. Halkın Boşnakça bilmediğini, bunun yerine Türkçe ve Arnavutça konuştuğunu yazmaktadır. Ayrıca Evliya Çelebi şehirdeki mahallelerden bildiklerinin isimlerini; Şühedâ Mahallesi, Alaybeğzâde Mahallesi, Eski Mahalle, Yukarı Mahalle ve Aşağı Mahalle olarak sıralamaktadır. Şehir için de Hüdavendigâr evkafına bağlı olduğu belirtiliyor. Eski Cami adıyla bir cami, medrese, tekkeler ve mektepler ile mahkeme yakınında bir hamamının ve şehrin yıkılmış bir kalesinin varlığını da haber vermektedir. Bedesten ve imarete sahip olmayan Vulçitrin'in çok küçük bir çarşısı mevcuttur. Yine Evliya Çelebi'den öğrendiğimize göre, şehir halkının eli açık ve gelip geçenlere ikramları da boldur.⁶

Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesi dışında, elimizdeki mevcut kaynaklardaki bilgi yoksunluğu sebebiyle Vulçitrin'in 17. ve 18. yüzyıllardaki tarihsel gelişimini incelemek ayrı bir araştırmanın konusudur. Bununla birlikte bizim çalışmamız 19. yüzyıl ortalarında Vulçitrin kasabası üzerine yoğunlaşmaktadır. Çalışmanın temelini 1844 yıllarında Vulçitrin kaza merkezine ait emlak ve arazi sayım sonuçlarını ihtiva eden temettuat kayıtları oluşturmaktadır.⁷ Bu kayıtlarda kasabada yaşayan Müslim ve gayrimüslim hane reislerinin adları, meslekleri, kazançları, sahip oldukları gayrimenkulleri ve ödedikleri vergiler gibi 19. yüzyıl ortalarında Vulçitrin'in sosyo-ekonomik yapısının ortaya konulmasına yardım edecek verileri bulunmaktadır. Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde Maliye Nezareti, Maliyeden Müdevver Defterleri kataloğu içerisinde 15477 numarada, 17,8x50,2 cm ebatlarında ve H. 1260–1261/ M. 1844–1845 tarihleriyle kayıtlı olan defterin ebru süslemeli olduğu anlaşılan kapağı, yılların yorgunluğuna dayanamayıp yırtılmış vaziyettedir. Tamamı 332 sayfadan oluşan temettuat defteri-

³ Iljas Rexha, *agm*, s. 95–97.

⁴ Balkanlar'da ihtida hareketleri konusunda daha geniş bilgi için bkz.: Hava Selçuk, "Tapu Tahrir ve Maliyeden Müdevver Defterlere Göre Rumeli'de İhtida Hareketleri (1432-1482)", *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S: 12 (2002), s. 89–104.

⁵ 1582–1591 yılları arasında Vulçitrin'da Müslüman nüfus oranı % 80'e ulaşmıştır. Bkz.: Münir Aktepe, *agm*, *TDV*

İ.A., s. 217.

⁶ *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, C. V, Haz: Yücel Dağlı-Seyit Ali Kahraman-İbrahim Sezgin, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2001, s. 293.

⁷ *Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Maliye Nezareti Temettuat Defterleri*, nr. 15477. (Bundan sonra *BOA, ML. VRD. TMT* şeklinde kısaltılacaktır.)

nin ilk 63 sayfası Vulçitrın kasaba merkezine ait kayıtları ihtiva etmektedir. Defterin başında “Üsküp Eyaleti dâhilinde Priştine Kaymakamlığı kazalarından nefsi-i Vulçitrın kasabasında mütemekkin bilcümle ahali-i İslam ve Reaya ve Kıptiyanın emlak ve arazi ve temettuat-ı hakikiyyelerini mübeyyin defterdir” ifadesi yer almaktadır.

1. Coğrafi Konum

19. Yüzyılın sonlarında Vulçitrın kazası, güney ve güney doğusundan Priştine kazası, batısından İpek Sancağı, kuzey batısından Mitroviçe kazasıyla ve kuzey doğusundan ise Sırbistan ile sınır oluşturmaktadır. Karasal iklimin hüküm sürdüğü Vulçitrın kazasında sıcaklık değerleri haziran, temmuz, ağustos aylarında artmaktadır. Kasımın sonundan başlayıp şubata kadar olan zaman dilimi yılın en soğuk zamanları olup bu süre zarfında kazada son derece şiddetli soğuklar görülmektedir.⁸ Su yönünden çok zengin olan Vulçitrın kasabası içinden Priştine'nin Talinofça Köyü civarında Sazlı denilen yerden doğan Lab ve Direniçe dereleri geçmektedir. Bu dereler daha sonra kasaba civarında akan Sitniçe nehrine karışmaktadır. 19. Yüzyılın sonlarında bu nehir suları içmeye elverişli ise de kasabada yaşayan ahali gündelik su ihtiyacını genellikle bahçelerine kazdırdıkları kuyulardan çıkan leziz pınar sularıyla giderirler. Bu pınarların sularının içimi gayet hafiftir. Ayrıca kaza orman yönünden de zengin olup; kazadaki ormanların tamamı miriye aittir. Bununla birlikte halk yakacak odun ihtiyacını da bu ormanlardan karşılamaktadır.⁹

2. İdari Yapı

Şemseddin Sami 19. yüzyılın sonlarında Kâmûsu'l-A'lâm'da Vulçitrın'ı; “Kosova Vilayeti'nin Priştine Sancağı'nda ve Priştine'nin 27 km. kuzey batısında olarak Kosova Ovası'nda bir kaza olup; 4 bin kadar ahali... vardır.” şeklinde tarif etmektedir.¹⁰ Çalışmamızın temelini oluşturan temettuat sayımlarının yapıldığı yıllarda Vulçitrın, Üsküp Eyaleti'nin Priştine Kaymakamlığı'na bağlı bir kaza merkezi konumundadır. Tanzimat sonrası Osmanlı taşra idari teşkilatında yapılan yeni düzenlemeyle sancağın idarecisi görevini üstlenen kaymakamlar sancak merkezlerinde ikamet etmekteydi. Bu nedenle Vulçitrın, bu dönemde sancak merkezi yapılan ve kaymakamın ikamet ettiği Priştine Sancağı'na bağlı bir kazadır.

3. Vulçitrın Adının Anlamı

Vulçitrın, Roma İmparatorluğu zamanında kayıtlarda “Vicianum” şeklinde anılırken, bölgenin Slav hâkimiyetine geçmesi sonrasında bu ifade tahrif edilerek “Vulçitrın” denilmeye başlandığı anlaşılmaktadır. Arnavutlar Vulçitrın'a halk dilinde Vushtrri (Vustri) demektedirler.¹¹ Günümüzde ise Türkçede Vulçitrın(Vıçitrın), Arnavutça Vushtrija ve Sırpça Vulçitrın

⁸ Bkz.: 1896 (Hicri 1314) Kosova Vilayeti Salnamesi, Haz: H. Yıldırım Ağanoglu, Rumeli Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği Yayınları, İstanbul 2000, s. 202.

⁹ Bkz.: 1896 (Hicri 1314) Kosova Vilayeti Salnamesi, s. 202.

¹⁰ Bkz.: Şemseddin Sami, Kâmûsu'l-Alâm, C. 6, Tıpkıbasım, Kaşgar Neşriyat, Ankara 1996, s. 4691.

¹¹ Bu bilgiler, Priştine Üniversitesi emekli Şarkiyat ve Tarih Profesörü İlyas Rexha ile 23 Eylül 2008 Salı günü Başbakanlık Osmanlı Arşivi Araştırma Salonunda saat 10.00'da yapılan sözlü

şeklinde telaffuz edilmektedir.¹² Bununla birlikte kasabanın ismiyle ilgili 1896 tarihli Kosova Salnamesi'nde verilen bilgiler ise şöyledir:

*“Memleketin namı Türkçe Vulçitrin, Slavca ‘kurt ini’ manasını ifade eden ‘Vuçitrin’dir. Vulçitrin’in iptida-yı tesisi pek eski ve meçhul olup beş on asır evvelleri Romalıların ve badehu Sırpların eline geçerek hatta Sırp kralı Lazar’ın kayınbiraderi ‘Boğdanoviç’in makarrı bulunmuş iken cennet mekân Gazi Sultan Murad Han-ı Evvel hazretlerinin eşheb-i cihadlarına Kosova’yı cevelangah-ı şehamet ve celadet buyurdıkları zaman feth ve memalik-i hakaniyeye ilhak olunmuştur.”*¹³

17. yüzyıl ortalarında Vulçitrin kasabasından geçen Evliya Çelebi, kasabanın Sırp kralları tarafından kurulduğunu, H.792/M.1389 tarihinde Gazi Murat Hüdavendigâr’ın burayı bizzat kendisinin fethettiğini söylemektedir.¹⁴

4. Demografik Yapı

19. yüzyıl ortalarında Vulçitrin’da üç Müslüman ve üç de gayrimüslim mahallesi olmak üzere toplam altı mahalle bulunmaktadır. Tablo 1’den de takip edileceği gibi Müslümanların yaşadığı mahaller Gazi Ali Bey, Hürrem Çavuş ve Müslüman Kıptî Mahalleleri’dir. 1844 yılında Vulçitrin’da toplam 175 Müslüman hane mevcuttur. Müslümanların ikamet ettiği mahallelerin en büyüğü 83 hane ile Gazi Ali Bey Mahallesi’dir. O yıllarda deftere “Dergâh-ı muallâ Kapucubaşlılarından Vulçitrin müdürü” şeklinde kaydedilen ve 2976 kuruş toplam gelire sahip olan Ahmet Bey oğlu Mahmut Bey de bu mahallede ikamet etmektedir.¹⁵

Tablo 1. 1844’te Vulçitrin Kasabasının Mahalle Adları ve Hane Sayıları.

Müslüman Mahalleleri	Hane	Hıristiyan Mahalleleri	Hane
Gazi Ali Bey	83	Kasaba Reayası	61
Hürrem Çavuş	67	Mahalle	40
Müslüman Kıptî	25	Hıristiyan Kıptî	12
Toplam	175	Toplam	138
Genel Toplam	313		

Temettuat defterinde “kasaba mezbur reayası” olarak kaydedilen 138 hane Hıristiyan nüfus mevcuttur. Kasaba Hıristiyanları; Kasaba Reayası, Mahalle ve Hıristiyan Kıptî olmak üzere üç mahallede oturmaktadır. Sayımın yapıldığı yıllarda kasabada 25 Müslüman ve 12 Hıristiyan olmak üzere toplam 37 hane Kıptî ikamet etmektedir. Genel olarak Vulçitrin’in

mülakatta elde edilmiştir. İlyas Rexha, Doğum Yeri ve Tarihi: Priştine–1940, Yer: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Saat: 10.00, 23.09.2008.

¹² Bkz.: **Osmanlı Arşiv Belgelerinde Kosova Vilayeti**, TC Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayın No: 87, İstanbul 2007, s. 18.

¹³ Bkz.: **1896 (Hicri 1314) Kosova Vilayeti Salnamesi**, s. 201.

¹⁴ Bkz.: **Evliya Çelebi Seyahatnamesi**, s. 293.

¹⁵ **BOA. ML.VRD.TMT.**, nr. 15477, hane nr. 83.

demografik yapısına baktığımızda karşımıza çıkan tablo şöyledir: Kasabada 175 Müslüman ve 138 Hıristiyan hanesi olmak üzere toplam 313 hane yaşamaktadır. Bu veriler ışığında 1844'te Vulçitrin'in, % 56'sı Müslüman ve % 44'ü de Hıristiyanlardan oluşmaktadır. Ömer Lütfi Barkan'ın bir Osmanlı hanesinin beş kişiden oluştuğu varsayımından hareketle 19. yüzyıl ortasında Vulçitrin kasaba merkezinde yaklaşık 1565 civarında kişinin yaşadığı sonucuna ulaşılır.¹⁶

Tablo 2. 16. Yüzyılın İkinci Yarısında Vulçitrin'da Mahalle İsimleri ve Hane Sayıları.

Müslüman Mahalleleri	Hane	Hıristiyan Mahalleleri	Hane
Cami-i Şerif	32	Gradiçka	23
Kadı	63	Tregovište (Tergovište)	30
Zağanos	47	Ratay	28
Hürrem Çavuş	22	Şuster	6
Doğancı	18		
Tahir	23		
Toplam	205	Toplam	87
Genel Toplam	292		

Kaynak: Ilyaj Rexha, *agm, Arkivi i Kosoves, c. XXXI-XXXII, Prishtine 2004.*

İlyas Reça'nın 1566–74 yılları arasında Vulçitrin sancağının demografik yapısı üzerine verdiği bilgileri esas alarak bir karşılaştırma yaptığımızda;¹⁷ Tablo 2'de de görüleceği gibi 16. yüzyılın ikinci yarısında Vulçitrin'da altı Müslüman ve dört Hıristiyan olmak üzere toplam on mahalle bulunmaktadır. Müslüman mahallelerinin isimleri: Cami-i Şerif (mahalle-i hisar), Kadı, Zağanos, Hürrem Çavuş, Doğancı ve Tahir'dir. Hıristiyan mahallelerinin isimleri ise Gradiçka, Tregovište (Tergovište), Ratay ve Şuster'dir.¹⁸ Buna göre bu dönemde Vulçitrin'da 205 Müslüman ve 87 Hıristiyan olmak üzere toplam 292 hane ikamet etmektedir. Bu rakamlara göre 16. yüzyılın ikinci yarısında Müslümanlar sancağın % 70'ini, Hıristiyanlar ise % 30'unu oluşturmaktaydı. Her hanenin beş kişi olabileceği varsayımından hareketle de, bu dönemde Vulçitrin sancağında ortalama 1460 kişi civarında bir nüfusun varlığından söz edilebilir.

¹⁶ Barkan'ın bir Osmanlı hanesinin 5 kişi olduğu kuramı hakkında geniş bilgi için bkz; Ömer Lütfi Barkan, "Tarihi Demografi Araştırmaları ve Osmanlı Tarihi", **Türkiyat Mecmuası**, C. X, (1953), s. 1–26. Hane; ev, bina, aile vb. anlamına geldiği gibi, Osmanlı İmparatorluğu'nda birer vergi matrahını da anlatan bir deyimdir. Osmanlı'nın XIX. yüzyılında hane deyimini ile gerçek bir aile kast edilmektedir. Bu konuda geniş bilgi için bkz.: Nejat Göyünç, "Hane Deyimi Hakkında", **Tarih Dergisi**, S: 32, (1979), s. 331–343.

¹⁷ Bkz.: İlyas Rexha, *agm*, s. 95–99.

¹⁸ 1566–74 yıllarında Vulçitrin Sancağı'nda Hıristiyanların yaşadığı 4 mahallede yaşayan bekâr sayısı şöyledir: Mahalle-i Gradiçka - 6 bekâr, Mahalle-i Tregovište - 4 bekâr, Mahalle-i Ratay - 6 bekâr ve Mahalle-i Şuster - 1 bekâr ve bunlardan başka bir çiftlik bulunmaktadır. Bkz.: İlyas Rexha, *agm*, s. 97–99.

Vulçitrin'in 16. yüzyıla ait bu verileriyle 19. yüzyıl ortalarında tespit ettiğimiz mahalle isimleri, mahalle ve hane sayıları arasında bir karşılaştırma yaptığımızda şöyle bir tablo ortaya çıkmaktadır: 1566–74 yılları arasında Vulçitrin'da toplam on mahalle mevcutken 1840'lara gelindiğinde bu sayı altıya düşmüştür. Buna karşın kasabadaki toplam hane sayısının 16. yüzyılın ikinci yarısındaki hane sayısından 21 hane daha fazla sayıya ulaştığı anlaşılmaktadır. Dikkatleri çeken bir diğer konu ise mahalle isimlerinden 16. yüzyıldan 19. yüzyıla kadar ismini koruyabilmiş tek mahallenin Hürrem Çavuş Mahallesi olduğu görülmektedir. Bunun dışında hem Müslüman hem de Hıristiyan mahallelerinin isimleri arasından 19. yüzyıla kadar devam eden bir mahalle ismi yoktur. Bu nedenle Vulçitrin'da en eski mahallenin Hürrem Çavuş olduğu sonucuna varılabilir. Ayrıca 16. yüzyılda ne Hıristiyan ne Müslüman mahalleleri arasında Kıptî mahallesine rastlamak mümkün değildir. Öte yandan Vulçitrin'da Müslüman ve Hıristiyanlara göre nüfus oranında da nispi bir azalma görülmektedir. Buna göre 16. yüzyılda Vulçitrin sancağında Müslümanlar sancağın % 70'ini, Hıristiyanlar ise % 30'unu oluşturmakta iken; 19. yüzyıl ortalarına gelindiğinde bu oran Müslümanlarda % 56 ve Hıristiyanlarda ise % 44'tür.

Vulçitrin'da Müslümanların oranındaki düşüş ve Hıristiyanların oranındaki bu artışı elimizdeki veriler tam anlamıyla açıklamaya müsaade etmemektedir. Bu durum 16. yüzyılda Rumeli Beylerbeyliğine bağlı bir sancak konumunda olan Vulçitrin'in 19. yüzyıl ortalarına gelindiğinde Kosova Vilayeti içinde Priştine Livasına bağlı bir kaza merkezi konumuna gelişile yakından ilgili görünmektedir. Çünkü geçen üç yüzyıllık dönemde Vulçitrin'a ait toplam hane ve nüfus sayısı ile ilgili demografik kayıtlar bize, kasabada elimizdeki verilerle açıklayamayacağımız bir durağanlığı işaret etmektedir. Bununla birlikte Vulçitrin'in 17. yüzyıldaki durumuna ilişkin elimizdeki en güvenilir kaynak olan Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesi'nde yazdığına göre burası 2.000 hanelik bir sancak merkezidir.¹⁹ Evliya Çelebi'nin verdiği bu rakamdan yola çıkarak, her bir Osmanlı hanesinin beş kişiden teşekkül ettiği kuramından hareketle Vulçitrin'da o yıllarda ortalama 10.000 kişinin yaşadığı sonucuna ulaşılır ki bu rakam çok büyük bir rakamdır. Yine Evliya Çelebi'nin verdiği bilgilere göre Vulçitrin'da, Girit Seferi sebebiyle 150 hanedan sahibi ayan ve büyüklerin sarayları kapanmış ve dolayısıyla şehir canlılığını kaybetmiştir.²⁰ Buna göre Girit Seferi sonrasında şehrin demografik durumunu olumsuz yönde etkileyen bu önlenemez çöküşün, daha sonraki yüzyıllarda Osmanlı-Avusturya ve Osmanlı-Rus Savaşları döneminde de devam ettiği sonucuna ulaşmak mümkündür. 19. yüzyıl ortalarına gelindiğinde Vulçitrin'in 17. yüzyılda 2000 hanenin yaşadığı dönemlerinden çok şeyler yitirerek, nüfus yönünde toplam 313 haneye kadar gerilediği anlaşılmaktadır.

Kosova Salnamesi'nin verdiği bilgilere güvenecek olursak; 19. yüzyıl sonlarında Vulçitrin Kazası'nda mevcut mahallelere "İkramiye" adıyla yeni bir mahallenin eklendiği ve kasabadaki hane sayısının da 600–700 civarına çıktığı görülmektedir. Bu yıllarda Vulçitrin Kazası'na 191 köy bağlı bulunmaktadır.²¹

¹⁹ Evliya Çelebi Seyahatnamesi, s. 293.

²⁰ Evliya Çelebi Seyahatnamesi, s. 293.

²¹ Bkz.: 1896 (Hicri 1314) Kosova Vilayeti Salnamesi, s. 201.

5. Meslekler ve Meslek Kolları

Vulçitrın'da yaşayan hane reisleri tüccardan cambaza, abacıdan çömlekçiye, bakkaldan saraca, çiftçiden sığırtmaca, kahveciden terziye, eskiciden ırgata varana kadar çok geniş iş kollarında faaliyet gösterdikleri görülmektedir. Kasabadaki 313 hane reisinin uğraştıkları mesleklere göre bir tasnif yapıldığında; esnaf ve sanatkârlar, görevliler, tarım ve hayvancılıkla uğraşanlar, işçiler ve herhangi bir mesleğe sahip olmayanlar şeklinde beş ayrı grup ortaya çıkmaktadır.²²

Tablo 3. *Vulçitrın Kasabası Hane Reislerinin Meslek Kollarına Göre Tasnifi.*

Meslek Grupları	Hane Sayısı	%
Esnaf ve Sanatkârlar	83	29
Görevliler	28	10
İşçiler	64	22
Tarım ve Hayvancılık	100	35
Mesleği Olmayanlar	13	4
Toplam	288	100

Kasabada yaşayan hane reislerinin % 29'unu oluşturan esnaf ve sanatkârlık iş kolunda 83 hane geçimini sağlamaktadır. Esnaf ve sanatkârlık mesleğiyle uğraşan hane reislerinin arabacı, fıçı, hancı, tüfekçi, nalbant ve ekmekçi gibi yirmi sekiz ayrı iş kolunda faaliyet gösterdikleri görülmektedir. Osmanlı klasik döneminden beri esnaf teşkilatı içinde aynı mesleği icra edenleri bir arada bulunuyor olmaları geleneği Vulçitrın'da da gözden kaçmamaktadır. Diğer yandan kasabada görülen mesleklerin bazıları hem Müslümanlar hem de Hıristiyanlar tarafından icra edilmesi, bazı mesleklerin ise sadece belli bir zümre tarafından icra ediliyor olmasıdır. Nitekim kasabada berberlik, nalbantlık, tüfekçilik, terzilik, saraçlık, tütün kıyıcılığı, meyvecilik, kahvecilik ve zaptiyelik kasabada sadece Müslümanlar tarafından icra edilen meslek iken; araba tamirciliği, abacılık, ekmekçilik, fıçıcılık ve kürkçülük ise sadece Hıristiyanlar tarafından yapılan mesleklerdendir. Bunun yanında sürücülük kasabada sadece Müslüman Kıptilerce icra edilen bir meslektir. Dikkat çeken bir diğer konu da bazı mesleklerin yalnızca kasabanın Müslüman ve Hıristiyan Kıptileri tarafından icra ediliyor olmasıdır ki seyislik ve çilingirlik bu mesleklerdendir.

Esnaf ve sanatkâr hane reisleri içerisinde en çok görülen ilk dört meslek sırasıyla tüccarlık, seyislik, arabacılık ve terziliktir. Görüldüğü gibi tüccarlık kasabada en önemli meslek dalı olarak karşımıza çıkmaktadır. 19. yüzyıl sonlarında Kosova Salnamesi'nden öğrendiğimize göre tüccarlar emtia, erzak ve sair kasaba için gerekli levazımı Üsküp ve Selanik üzerinden karşılamaktaydı. Bunun yanında köylülerin alım-satım için müracaat ettikleri pazaryeri

²² Bu konuda Priştine kazasında meslekler ve mesleklerin sınıflandırılması konusunda örnek bir çalışma için bkz.: Arzu T. Terzi, "Priştine Şehri'nde Meslekler", **Balkanlarda İslam Medeniyeti II. Milletlerarası Sempozyumu Tebliğleri**, 4-7 Aralık 2003, Tiran-Arnavutluk, IRCICA Yayınları, İstanbul 2006, s. 281-290.

Vulçitrin kazasıydı. Bura ahalisi öküz, inek, manda, koyun, keçi gibi büyük ve küçükbaş hayvan yetiştirip beslemekte ve bunlardan elde ettikleri yağ ve yapağının ihtiyaç fazlasını satarak gelir elde etmektedir.²³ İkinci önemli zanaatın seyislik olması, Vulçitrin’da yaşayanların at ve at bakımına önem verdiklerini göstermektedir. Arabacılık ise taşımacılık alanında bir meslek kolu olup, altı hane reisi dolayısıyla aile kasabada bu meslekten geçimini sağlamaktadır. Arabacılığın bu kadar yaygın olmasında Vulçitrin’in at arabası kullanımına müsait bir ovada bulunuyor olması etkili olmuştur.

Tablo 4. *Vulçitrin’deki Esnaf ve Sanatkârların Faaliyet Gösterdikleri İş Kolları ve Toplam Temettuatı*

Esnaf ve Sanatkârlar					
Meslek	Adet	Temettuatı	Meslek	Adet	Temettuatı
Aba Terzisi	2	600	Hancı	1	685
Abacı	2	625	Kahveci	3	750
Arabacı	6	1897	Kasap	2	1278
Araba Kiracısı	2	361	Meyveci	1	503
Araba Tamircisi	2	1175	Nalbant	3	1180
Bakkal	2	1300	Posta Sürücüsü	1	100
Berber	3	945	Saraç	1	517,5
Cambaz	1	200	Seyis	14	1744
Çilingir	2	625	Sürücü	2	300
Çömlekçi	1	291	Terzi	4	1551,5
Dülger	2	400	Terzi eskicisi	1	400
Ekmekçi	3	1440	Tüccar	15	10855
Eskici	1	218	Tüfekçi	1	150
Fıçıcı	2	1931	Tütün kıyıcı	3	500
Toplam	31	????	Toplam	52	
Genel Toplam				83	

Diğer taraftan o yıllarda bir ailenin at arabasına sahip olması bir zenginlik göstergesidir. Nitekim Tablo 4 incelendiğinde araba tamirciliği ve saraçlık gibi arabacılıkla ilgili meslek kollarında faaliyet gösterenlerin yıllık kazançları, Vulçitrin’da yaşayan esnaf ve sanatkârların ortalama kazançlarının üzerinde olduğu görülür. Bunlardan başka ekmekçilik, fıçıcılık, kasaplık ve ticaretle uğraşan esnaf ve zanaat erbabı da yıllık kazancı kasabanın ortalama kazancından daha yüksek gelire sahip diğer meslek kollarıdır. Son olarak kasabada 4 terzilik ve bir de terzi eskicisi mesleğiyle meşgul olan meslek erbabı, muhtemelen Vulçitrin’in beylerine ve hanımefendilerine hizmet etmekteydi. Osmanlı dönemi Balkanları düşünüldüğünde küçük bir kasaba konumundaki Vulçitrin’de beş terzinin varlığı, kasaba halkının iyi kazandığının dolayısıyla da iyi giyindiğinin göstergesi olarak değerlendirilebilir.

²³ Bkz.: 1896 (Hicri 1314) Kosova Vilayeti Salnamesi, s. 202.

Tablo 5. *Vulçitrın'da Faaliyet Gösteren Meslek Gruplarından Görevlilerle İşçilerin Sayısı ve Toplam Temettuatı.*

Görevliler			İşçiler		
Meslek	Adet	Temettuatı	Meslek	Adet	Temettuatı
Çeribaşı	1	175	Berber Kalfası	3	986,5
İmam	4	1.113,5	Çapacı	2	305
Kapıcıbaşı	1	2.976	Çilingir Kalfası	2	250
Kocabaşı	1	150	Ekmekçi Yanaşması	1	175
Muallim-i Sıbyan	1	250	Hizmetkâr	31	7.013
Muhtar-ı Evvel	1	1.832	Irgat	2	350
Muhtar-ı Sani	1	595	Kasap Yanaşması	1	150
Naib	1	1.645	Kürkçü Kalfası	1	300
Papaz	2	500	Oduncu Yanaşması	1	250
Timarlı Sipahi	1	500	Teroğlan	7	1.787
Timarlı Süvari	7	7.962	Terzi Çırağı	1	150
Timarlı Tekâüd	1	1.492,5	Terzi Kalfası	5	2.049
Zaptiye	6	1.763,5	Yanaşma	7	1.165
Toplam	28		Toplam	64	

Kasabadaki meslek kollarının dağılımı içinde % 10'u oluşturan görevliler; idari, askeri, sosyal ve dini alanlarda hizmet veren kişiler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunlar çeribaşı, imam, kapıcıbaşı, kocabaşı, muallim-i sıbyan, muhtar-ı evvel, muhtar-ı sani, naib, papaz, timarlı sipahi, timarlı süvari, timarlı tekaüd ve zaptiye olmak üzere 13 farklı görevliden oluşmaktadır. Görevlilerden bazıları birden fazla iş kolunda da faaliyet göstermektedir. Molla İsmail oğlu Abdullah Efendi bu duruma iyi bir örnektir. Abdullah Efendi hem imamlık mesleğini icra etmekte hem ticaretle uğraşmakta hem de kasabaya yakın iki köyde kiraya vererek işlettiği arazisi sebebiyle tarımla meşgul olmaktadır. Buna göre Abdullah Efendi imamlıktan 100 kuruş, çiftliklerinden 132,5 kuruş ve ticaretten de 250 kuruş olmak üzere toplam 482,5 kuruş yıllık gelire sahiptir.²⁴ Vulçitrın'a eğitim-öğretim hizmetinde bir muallim-i sıbyanın varlığı kasabada bir sıbyan mektebi bulunduğuna işaret etmektedir. 19. yüzyılın sonunda kasabada sıbyan mektebi sayısı ikiye yükseldiği gibi bunun yanında kasabaya 111 öğrencinin eğitim gördüğü bir rüştiye mektebi de açılmıştır.²⁵

Kasabada yaşayan hane reislerinin % 22'sini oluşturan işçiler Vulçitrın temettuat defterine çapacı, hizmetkâr, ırgat ve yanaşma adlarıyla kayıtlıdır. Ekmeğini hizmetkârlık ve ya-

²⁴ Bkz.: BOA, ML. VRD. TMT., nr. 15477, hane nr. 22.

²⁵ 19. yüzyıl sonlarında Vulçitrın'daki sıbyan mekteplerine 170 erkek ve 10 kız olmak üzere toplam 180 şakirdân devam etmektedir. Ayrıca kasabadaki Rüştiye'de ise Muallim-i evvel Celaleddin Efendi, Muallim-i sâni Murat Efendi ve Rika muallimi Recep Remzi Efendi görev yapmaktadır. Bkz.: 1896 (Hicri 1314) Kosova Vilayeti Salnamesi, s. 200.

naşmalıkta kazanan hane reislerinin defterde mesleği kısmında “hizmetkâr makulesinden olduğu”, “yanaşma makulesi olduğu” şeklinde açıklamalar yer almaktadır. Bunlardan başka defterde bazı hane reisleri için hizmetkâr ve yanaşma ile aynı anlama gelen bir de “teroğlan” tabiri kullanılmaktadır. Örneğin defterde “Mahalle” adıyla geçen Hıristiyan mahallesinde oturan Jivko oğlu Kuka için mesleği kısmında “merkum teroğlan yani hizmetkâr olduğu”²⁶ şeklinde bir kayıt düşülmüştür. Bunun dışında Tablo 5’te de görüleceği gibi yanaşmaların bir kısmının da ekmekçi, kasap ve oduncu yanaşması oldukları belirtilmiştir. Kayıtlardan ulaştığımız kadarıyla kasabada teroğlan, yanaşma ve hizmetkârlık mesleklerinin genellikle Hıristiyan ve Kıptî tebaa arasında yaygın olduğu anlaşılmaktadır. 1844 yılında meslek kolları arasında % 22’lik bir oranla kasabanın neredeyse dörtte birinin uğraşı alanı olduğu hizmetkârlık, yanaşmalık ve ortaklığın, yüzyılın sonunda da Vulçitrin’da ahali arasında etkinliğini sürdürdüğü anlaşılmaktadır.²⁷

Tablo 6. *Vulçitrin’da Tarım ve Hayvancılık Alanında Faaliyet Gösteren İş Kollarının ve Herhangi Bir Mesleği Olmayanların Sayısı ile Toplam Temettuatı.*

Tarım ve Hayvancılık			Mesleği Olmayanlar		
Meslek	Adet	Temettuatı	Sınıfı	Adet	Temettuatı
Çiftçi	93	51.636,5	Amel-mânde	2	-
Çiftlik Sahibi	4	8.426,5	Çocuk	1	-
Çoban	1	150	Fakir	1	-
Sığırtmaç	2	388,5	İhtiyar	3	-
Toplam	100		Mesleği belli değil	6	-

Vulçitrin’da 1844 yılında 100 hane reisi tarım ve hayvancılıkla uğraşmaktadır. Mesleki dağılım içinde % 35’le en yüksek orana sahip bu hane reisleri; çoban, sığırtmaç ve deftere “ashâb-ı ziraatten” veya “erbab-ı ziraatten” şeklinde kaydedilmiş çiftçi, “ashâb-ı çiftlikandan” şeklinde kaydedilmiş çiftlik sahiplerinden oluşmaktadır.

Tablo 6’da da görüldüğü gibi Vulçitrin’da hane reisleri arasında mesleği olmayan toplam 13 kişi bulunmaktadır. Mesleği olmayanların, kasabadaki meslek kollarının dağılımı içindeki oranı % 4’tür. Bunların ikisi amel-mânde yani işten güçten düşmüş, üçü ihtiyar, biri çocuk, biri fakir ve altı tanesinin de mesleği belli değildir. Defterde hiçbir geliri ve mesleği olmayan tek kişi Gazi Ali Bey Mahallesi’nde oturan Mustafa oğlu Seyfeddin isimli hane reisidir. Defterde Seyfeddin’in emlak, hayvan, bağ, bahçe ve sermayesinin bulunmadığı, hizmetkârlığa dahi gücü olmadığından insanların konu komşunun yardımlarıyla hayatını devam ettirmekte olduğu kayıtlıdır.²⁸

²⁶ Bkz.: BOA., ML. VRD. TMT., nr. 15477, hane nr. 39.

²⁷ Kosova Salnamesi’nde bu durum; “...Ahali-i kazanın üç hissesi kendi arazisini zer’ etmekte bir hissesi de ırgatlık ve ortaklık yapmaktadır.” şeklinde ifade edilmektedir. Bkz.: **1896 (Hicri 1314) Kosova Vilayeti Salnamesi**, s. 201.

²⁸ Bkz.: BOA., ML. VRD. TMT., nr. 15477, hane nr. 32.

6. Meslek Kollarının Gelir Dağılımı

Vulçitrın'da meslek gruplarına göre gelir dağılımını Tablo 7'de incelediğimizde; tarım ve hayvancılıkla uğraşan hane reislerinin gelirlerinin diğer meslek kollarının gelirlerine nazaran % 46'lık oranla açık ara önde olduğu görülmektedir. Defterdeki hane reisleriyle ilgili veriler incelendiğinde neredeyse kasabadaki her hanenin tarım ve hayvancılıkla bir ilgisinin olduğu anlaşılmaktadır. Hatta esnaf ve sanatkârlık gibi farklı meslek kollarında faaliyet gösteren bazı hane reislerinin kasaba ve kasaba civarında ya da kasabaya bağlı köylerdeki veya çiftlik tabir olunan arazilerini belirli kişilere icara verdikleri görülmektedir. Buna göre meslekleri ne olursa olsun kasabada yaşayan hane reislerinin icra ettikleri ticaret, zanaat ve diğer meşguliyetlerin yanında toprakla bağlantılarını koparmadıklarını ortaya koymaktadır. Diğer taraftan kasabada yaşayan hane reislerinin hayvancılıktan gelirlerinin olduğu dolayısıyla hayvan sahibi oldukları görülmektedir. Kasabada yetiştirilen hayvanlar arasında inek, manda, kısrak öne çıkanlardır. Kasabada tarım ve hayvancılık kolu dışındaki meslek gruplarının gelir dağılımı % 23 esnaf ve sanatkârlar, % 16 görevliler, % 11 işçiler ve son olarak % 4 ile mesleği olmayanlar şeklinde sıralanmaktadır.

Tablo 7. Vulçitrın'da Meslek Kollarının Gelir Dağılımı.

Meslek Grupları	Kuruş	%
Esnaf ve Sanatkârlar	30778	23
Görevliler	20955	16
İşçiler	14887,5	11
Tarım ve Hayvancılık	60601,5	46
Mesleği Olmayanlar	4713	4
Toplam	131935	100

7. İsimler

Vulçitrın temettuat kayıtlarında hane reislerinin isimleri üzerinden bir değerlendirme yaptığımızda ortaya kasabanın toplumsal yapısı hakkında bazı bilgiler çıkmaktadır. Osmanlı döneminde kullanılan isimler ve lakaplar, toplumun içinde yaşayan bireylerin adeta kimlik kartı niteliğindedir. Bu bağlamda özellikle lakapların verilmiş sebepleri değişik gerekçelerle olabilmekteydi. Bu bazen hane reisinin yaptığı meslekle alakalı olduğu gibi bazen de kişinin fiziksel görünümüyle de alakalı olabilmekteydi.

Vulçitrın'da hem Müslüman hem de Hıristiyan hane reislerinin genellikle babalarının isimleri yanına "Abdurrahman oğlu Süleyman",²⁹ "Zeynel oğlu Kahraman",³⁰ "Osman oğlu Adil",³¹ "Mika oğlu Vuçe"³² örneklerinde olduğu gibi "oğlu" ibaresi getirilmek suretiyle deftere kaydedildikleri gözlemlenmektedir. Bununla birlikte hane reislerinin mesleği veya kazaya geldiği yerin ismini kullanmak suretiyle de deftere kaydedildiği görülmektedir. Hürrem Ç-

²⁹ Hane nr. 54.

³⁰ Hane nr. 77.

³¹ Hane nr. 82.

³² Hane nr. 60.

vuş Mahallesi'nde oturan "Nişli Nalbant Ali" ve "Novoselli Mustafa oğlu Recep" bu duruma uygun örneklerdir.³³ Bunların dışında ekonomik durumu iyi olan bazı hane reislerinin hacca gidip gelmelerinin ardından yaptıkları bu hac ibadetinin deftere yansıdığı görülmektedir. Örneğin yıllık geliri 1105 kuruş olan tüccar "İbrahim oğlu Hacı Mustafa", yine yıllık geliri 1203 kuruş olan ve hem çiftçilik hem de tüccarlıkla uğraşan "Yusuf oğlu Hacı Ali" ve 1492,5 kuruş yıllık gelirli Tımarlı tekaüdü "İsmail oğlu Hacı Ali" gibi hane reislerinde hac vazifesinin defterdeki kayıtlarda kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Tablo 8. 1844'te Vulçitrin'da Yaşayan Müslüman Aile Reislerinin İsimleri ve Bu İsimlerin Tekrar Adedi.

Sıra	İsimler	Adedi	%	Sıra	İsimler	Adedi	%
1	İbrahim	9	5	19	Sadık	3	2
2	Hüseyin	9	5	20	Sule	3	2
3	Mehmet	9	5	21	Zeynel	2	1
4	Mahmut	7	4	22	Abdülatif	2	1
5	Mustafa	6	4	23	Reco	2	1
6	Salih	6	4	24	Said	2	1
7	Ali	5	3	25	Numan	2	1
8	Süleyman	5	3	26	Ramazan	2	1
9	Abdullah	5	3	27	Halil	2	1
10	Yaşar	5	3	28	Adil	2	1
11	Şaban	5	3	29	Derviş	2	1
12	Ahmet	5	3	30	Tahir	2	1
13	İsmail	4	2	31	Halid	2	1
14	Hızır	4	2	32	Zekir	2	1
15	Osman	4	2	33	Adem	2	1
16	Ömer	4	2	34	Şakir	2	1
17	Veysel	4	2	35	Diğer	42	24
18	Recep	3	2	Toplam		175	100

19. yüzyılın ortasında Vulçitrin'da Müslüman hane reislerinin kullandığı ilk on isim arasında en çok tekrar edenlerin sırasıyla İbrahim, Hüseyin, Mehmet isimleri olduğunu görmekteyiz. Bu isimleri daha sonra hane reislerinden yedi kişinin aldığı Mahmut, altışar hane reisinin ismi konumundaki Mustafa ve Salih ve beşer kişinin ismi olan Ali, Süleyman, Abdullah ve Yaşar takip etmektedir. Gayrimüslim hane reisleri arasında en çok kullanılan ilk on isim arasında sırasıyla Jive, Simo, Milotin, Vaso, Kuka, Dimo, Andriye, Milovan, Miloş ve Maksim isimleri gelmektedir. Buna göre Vulçitrin'daki Müslüman hane reislerinin genellikle İbrahim, Salih, Süleyman, İsmail gibi peygamber isimlerini; Ali, Hüseyin gibi ehl-i beytin isimlerini ve Mehmet, Mahmut, Mustafa gibi Hz. Peygamberin isminin değişik versiyonlarını

³³ Hane nr. 27; nr. 46.

tercih ettikleri gözlemlenmektedir. Bundan başka Yaşar, Şakir, Adem gibi isimlerin ise özellikle Kıpti Müslümanlar arasında yaygın olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır. Gayrimüslim Kıptiler arasında ise daha çok Mike, Yove, Yaço, Maksim gibi isimlerin tercih edildiği görülmektedir.

Tablo 9. 1844'te Vulçitrın'daki Hıristiyan Aile Reislerinin İsimleri ve Bu İsimlerin Tekrar Adedi.

Sıra	İsimler	Adedi	Sıra	İsimler	Adedi
1	Jive	6	13	Trayko	2
2	Simo	5	14	Laze	2
3	Milotin	4	15	Vuçe	2
4	Vaso	4	16	Stave	2
5	Kuka	3	17	Kosta	2
6	Dimo	3	18	Petkov	2
7	Andriye	3	19	Yefte	2
8	Milovan	2	20	İvan	2
9	Miloş	2	21	İstova	2
10	Maksim	2	22	Yaco	2
11	Miloy	2	23	Yove	2
12	Mike	2	Toplam		60

8. Mimari Yapı

Şemseddin Sami Kâmûsu'l-A'lâm'da Vulçitrın'daki mimari eserlerle ilgili; "...14 cami ve mescit, 2 medrese, birer rüştiye ve iptidaiye mektebi, harap bir kalesi, önünden geçen Sitniçe nehri üzerinde yüksek bir kâgir köprüsü ve yarım saatlik mesafede demir yolu durağı vardır." şeklinde bilgi vermektedir.³⁴ Buna göre Vulçitrın'da günümüze kadar ulaşabilmiş mimari yapılar arasında Çarşı ya da halk arasındaki ismiyle İkramiye Camisi bulunmaktadır. Vulçitrın şehir merkezinde, çarşı içerisinde yer alan bu cami H. 1175/M. 1761-62 tarihinde inşa edilmiştir.³⁵ Vulçitrın'da Çarşı Camisinin dışında Kahramanlar ve Veli Piri Camisi mevcuttur.³⁶ Bunlardan başka şehirde bir tekke, Karabaş isimli bir türbe, Gazi Ali Bey ve Vulçitrın olmak üzere iki medrese bulunmaktadır. Bunların yanında Gazi Ali Bey mektebi ve hamamı ile isimleri bilinmeyen iki de mektep yer almaktadır. Şehir merkezinde Çarşı Camisi yanında

³⁴ Bkz.: Şemseddin Sami, **age**, s. 4691.

³⁵ Raif Vırmiça her ne kadar bu caminin 1761-62 yıllarında inşa edildiğini söylese de bunu delillendirememektedir. Bu konuda bkz.: Raif Vırmiça, **Kosova'da Osmanlı Eserleri**, C. I, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1999, s. 275. Ayrıca bkz.: Ekrem Hakkı Ayverdi, **Avrupa'da Osmanlı Mimari Eserleri**, C. III, Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul 1981, s. 310. Cami 1999 yılında Kosova Savaşı devam ederken Sırp tarafından ateşe verilerek yıkılmıştır. Şu anda sadece arsası mevcuttur. Yeni bir cami inşaatı için finans temin edilerek projesinin onaylanmak üzere olduğuna dair bilgi vardır. Bkz.: **Kosova'da Osmanlı Mimari Eserleri**, C. II, Yay. Haz: Mehmet Z. İbrahimgil-Neval Konuk, TTK Yayınları, Ankara 2006, s. 984.

³⁶ Bkz.: Ekrem Hakkı Ayverdi, **age**, s. 310.

yer alan ve I. Dünya Savaşı'na kadar işlevini sürdüren Vulçitrin Saat Kulesi, şehirle ismi bütünleşmiş bir yapıdır. 18. yüzyıl eseri olduğu tahmin edilen kulenin gövdesi ahşaptan yapılmış olup, dörtgen planlıdır. Kulenin saat kısmının ve çanının olduğu bölümü de ahşaptandır. 1830 yılında bu saat kulesinin çanı Priştineliler tarafından sökülerek Priştine Saat Kulesi'nin çanıyla değiştirildiğine dair bilgi mevcuttur.³⁷

Vulçitrin'da Osmanlı dönemi eserleri arasında Budviku Konağını da anmak gerekir. Şehir merkezinde bulunan bu konak, 19. yüzyılda konağın sahibi olan aile tarafından inşa ettirilmiştir. Konak, 1999 yılında yakılarak tamamen yıkılmıştır.³⁸ Bir zamanlar Vulçitrin şehir merkezindeki Çarşı (İkramiye) Camisi gibi bu konak da; Kosova Savaşı sırasında aşırı Sırp milliyetçileri olan "Çentik"ler tarafından yakılarak günümüze kadar gelmesi mümkün olamamış mimari yapılarıdır.

SONUÇ

Roma İmparatorluğu'ndan Osmanlı İmparatorluğu'na gelene kadar değişik devletlerin hâkimiyetinde kalan Vulçitrin'da, tarihsel süreç içinde soyo-ekonomik ve sosyo-kültürel anlamda bir dizi değişiklikler meydana gelmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nun hâkimiyetinde bulunduğu 16. yüzyılın ikinci yarısında Vulçitrin'da toplam on mahalle mevcut iken; 19. yüzyıl ortalarına gelindiğinde bu sayı altıya düşmüştür. Bu durum tarihi gelişimi içerisinde bazı yerleşim yerlerinin yol ağının değişimi, savaşlar, iktisadi ve siyasi olaylar gibi değişik sebeplerle demografik anlamda yükselişi ve düşüşü ile açıklanabilir. Nitekim Vulçitrin'in nüfusundaki düşüşü Girit Seferi sebebiyle şehrin ileri gelen 150 hanesinin burayı terk etmesiyle başlayan ve daha sonraki süreçte Osmanlı-Avusturya ve Osmanlı-Rus Savaşları gibi birbiri ardına devam eden savaş koşullarıyla da açıklamak mümkündür.

19. yüzyıl ortalarında Vulçitrin kasabasında 175 Müslüman ve 138 Hıristiyan hanesi olmak üzere toplam 313 hane reisinin çok farklı meslek grubunda hizmet verdiği anlaşılmaktadır. Esnaf ve sanatkârlıkla uğraşan hanelere bakıldığında ticaretle uğraşanların yanında seyyislik, arabacılık, araba tamirciliği, bakkallık ve terzilik gibi mesleklerin öne çıktığı görülmektedir. Vulçitrin'da idari, askeri, sosyal ve dini alanlarda hizmet veren kişilerden oluşan görevliler ile işçilerin dışında tarım ve hayvancılık kasaba halkının en önemli uğraşı alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum kasaba halkının toprakla bağlarını koparmadığının göstergesidir. Bununla birlikte 83 hanenin gelirini temin ettiği esnaf ve sanatkârlardan oluşan iş kollarının varlığı ise kasabada şehirleşmeye doğru gidişin bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Vulçitrin'da Osmanlı döneminden inşa edilen mektep, medrese, köprü, saat kulesi, cami ve mescitlerden geriye kalan mimari miras arasında Kahramanlar ve Veli Piri Camilerini sayabiliriz. H. 1175/M. 1761-62 tarihli Çarşı (İkramiye) Camisi yanında yer alan Vulçitrin Saat Kulesi ise varlığını I. Dünya Savaşı'na kadar sürdürebilmiştir. Bununla birlikte Çarşı (İkramiye) Camisi, aynen 19. yüzyılda Budviku ailesi tarafından yaptırılan Budviku Konağı gibi Kosova Savaşı sırasında Sırp tarafından yakılarak Balkanlar'da günümüze kadar taşınmayan Osmanlı mirası arasında yerini almıştır.

³⁷ Bkz.: **Kosova'da Osmanlı Mimari Eserleri**, s. 988.

³⁸ **Age**, s. 988-990.

KAYNAKÇA**Arşiv Belgeleri**

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Maliye Nezareti, Temettuat Defteri, (BOA, ML. VRD. TMT), nr. 15477.

İnceleme-Araştırma ve Diğer Kaynaklar

1896 (Hicri 1314) Kosova Vilayeti Salnamesi, Haz: H. Yıldırım Ağanoğlu, Rumeli Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği Yayınları, İstanbul 2000.

AKTEPE Münir, "Kosova", **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. 26, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2002, s. 216-219.

-----, "Kosova", **İslam Ansiklopedisi**, C. 6, MEB Yayınları, İstanbul 1955, s. 869-876.

AYVERDİ Ekrem Hakkı, **Avrupa'da Osmanlı Mimari Eserleri**, C. III, Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul 1981.

BARKAN Ömer Lütfi, "Tarihi Demografi Araştırmaları ve Osmanlı Tarihi", **Türkiyat Mecmuası**, C. X, (1953), s. 1-26.

Evlia Çelebi Seyahatnamesi, C. V, Haz: Yücel Dağlı-Seyit Ali Kahraman-İbrahim Sezgin, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2001.

GÖYÜNÇ Nejat, "Hane Deyimi Hakkında", **Tarih Dergisi**, S: 32, (1979), s. 331-343.

Kosova'da Osmanlı Mimari Eserleri, C. II, Yay. Haz: Mehmet Z. İbrahimgil-Neval Konuk, TTK Yayınları, Ankara 2006.

MALCOLM Noel, **Kosova Balkanları Anlamak İçin**, Çev: Özden Arıkan, Sabah Kitapları, İstanbul 1998.

Osmanlı Arşiv Belgelerinde Kosova Vilayeti, TC Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayın No: 87, İstanbul 2007.

REXHA İljaz, "Disa Vendbanime Mesjetare te Kosoves Sipas Defterit te Sanxhakut te Vushtrrise te Vitit 1566-74", **Arkivi i Kosoves**, C. XXXI-XXXII, (2004), s. 29-116.

SELÇUK Hava, "Tapu Tahrir ve Maliyeden Müdevver Defterlere Göre Rumeli'de İhtida Hareketleri (1432-1482)", **Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, S: 12 (2002), s. 89-104.

ŞEMSEDDİN SAMİ, **Kâmûsu'l-Alâm**, C. 6, Tıpkıbasım, Kaşgar Neşriyat, Ankara 1996.

VİRMİÇA Raif, **Kosova'da Osmanlı Eserleri**, C. I, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1999.

TERZİ Arzu T., "Pristine Şehri'nde Meslekler", **Balkanlarda İslam Medeniyeti II. Milletlerarası Sempozyumu Tebliğleri**, 4-7 Aralık 2003, Tiran-Arnavutluk, IRCICA Yayınları, İstanbul 2006, s. 281-290.